

O hartă necunoscută a Țării Bârsei și a regiunilor înconjurătoare aflată în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie Brașov

Măriuca Radu, Radu Ștefănescu

O hartă manuscris de mari dimensiuni (65x44 cm) îmbogățește printr-o informație diversificată peisajul Țării Bârsei și al regiunilor vecine, la sfârșit de veac XVIII¹.

Conform textului conținut în cartuș, aflăm că ea a fost îmbunătățită de Franz von Seethal în anul 1798, iar Petrus Rehner a pictat-o trei decenii mai târziu; nu știm dacă a fost sau nu tipărită; în schimb, o însemnare cu caractere gotice aflată sub titlu, indică modificările pe care cordonul sanitar din zona Branului le-a suferit la anul 1840, ceea ce denotă o folosire îndelungată a acestui prețios document cartografic.

Informațiile furnizate, cu privire la: toponimie, economie, căi rutiere, locuri istorice și militare indică neîndoiel de fapt că harta în discuție a fost elaborată la fața locului de către un profesionist, fiind până în prezent cea mai amănunțită descriere vizuală a acestei regiuni.

Ea înfățișează în principal Țara Bârsei sau districtul Brașovului, învecinat la nord cu: Scaunul Rupei (Reps Stuhl) – prezentat parțial; Comitatul Albei Superioare (Ober Albenser Comitat) – extrem de fărâmițat; Bardotzer Stuhl (Scaunul Brăduț – filială a Scaunului Odorhei-Udvarhely); la est cu: Miklosvar Stuhl (Scaunul Micloșoara, filială a Scaunului Trei Scaune-Haromszek); tot aici regăsim parțial Comitatul Albei Superioare și Sepsi Stuhl (Scaunul Sepsi, filială a Scaunului Trei Scaune); în continuare se întindea o altă porțiune din Comitatul Albei Superioare; sudul și sud-vestul erau ocupate de granița cu Țara Românească (Wallachische Gränze) și cu o porțiune a acestei provincii, terminându-se cu Districtul Făgăraș (Fogarascher District). În rezumat este vorba despre un perimetru cuprins în principal între Rupea, Racoș, Bățani, Bixad, Mateiaș, Chileni, Brebu, Sinaia, Rucăr, Făgăraș, Ungra.

Descriere – în colțul din stânga sus, într-un cartuș simplu se regăsesc elementele de identificare a hărții: *Special Karte von Burzen Lander oder dem Kronstäter District in Sibebenbürgen nebst der angränzenden Wallachey und anderen dieseitigen Provinzen, wie solche im Jahr 1798 durch den Oberst Lieutenant und Gränz Commandanten Franz von Seethal verbessert worden*².

Situată în colțul din dreapta jos, lista explicațiilor cuprinde semne convenționale pentru: castele (Schlösser), târguri (Marktflecke), sate (Dörfer), mori (Mühlen), gospodării (Wirth Häuser), case distruse (Zerstreite Häuser) – probabil în urma recentelor evenimente sângeroase n.n., drumuri principale (Haupt Strassen), drumuri de căruță (Farhr Wege), poteci de călcat cu pasul sau pentru cai și călăreți (Fuss und Reitwege), lupte (Feindliche Actionen), numărul de case aflate în localități. Scara hărții este stabilită în mile, fără specificație; o milă era alcătuită din 18.000 pași ordinari; o notă suplimentară arată că 6.000 de pași puteau fi parcurși pe drum întins într-o oră și o oră și jumătate pe teren accidentat (scara este 1:172.806).

Relieful – este reprezentat prin puncte integrate în pete de culoare, în nuanțe de brun; înălțimile sunt în general nominalizate; celelalte forme de relief se diferențiază prin nuanțe de galben; pentru păduri au fost folosite pâlcuri de copac³.

Hidrografia – bine reprezentată; în principal Oltul cu afluenții săi, iar la sud: Dâmbovița, Ialomița, Prahova etc.

Drumurile – cuprind o rețea bine diversificată; drumul principal pornea de la Brașov spre Prejmer și de acolo, ca drum de căruță spre Chichiș-Sf. Gheorghe. Din Brașov se ramificau drumuri de căruță spre: Hărman – Doboli, Bod – Feldioara, Codlea – Făgăraș; spre Țara Românească: Timiș – Predeal – Sinaia; Brebu – Câmpina și Brașov – Râșnov – Bran și de acolo spre Rucăr – ca drum pentru cal și călăreț. Sunt indicate și podurile cu specificația: piatră sau lemn, în dreptul localităților: Făgăraș, Măieruș, Feldioara, Chichiș, Mândra.

Localitățile – alcătuiesc punctul central de interes al hărții; cea mai mare este Brașovul, simbolizat ca oraș fortificat, urmat de Făgăraș, case+cetate; urmează târgurile, simbolizate printr-un turn

cruciat și cu cerc dedesubt: Rupea, Feldioara, Prejmer; satele apar sub forma unei sfere cruciate; un amănunt deosebit de valoros este consemnarea numărului de case din aproape toate așezările; localitățile montane, alcătuite în general din gospodării izolate sau din ferme își găsesc și ele locul; bine reprezentată este zona Branului, împărțită în Colibașii de Jos și de Sus (Untere – Obere Callibaschen); marele câștig îl reprezintă acele zone locuite, în afara localităților „clasice”; denumirile apar, acolo unde era cazul în limba germană sau maghiară, dublate de cele în limba română.

Fortificațiile – sunt schițate cu contur roșu, având dimensiunile raportate la mărimea lor: Brașovul, Făgărașul, Râșnovul și Branul; sunt de asemenea indicate și ruinele cetății Crizbav (Heldenburg); sub formă de pătrate negre sunt simbolizate și fortificații de mai mică întindere în următoarele puncte: Dealu Popi – Blidar, Adler, Dregusi.

Activitățile grănicerești și de frontieră – firești, într-o regiune a imperiului, sunt reprezentate prin linii divers colorate: cordoanele sanitare, în toată partea de sud, prisăcile, modificate în luna iunie a anului 1788; Timișul de Jos apărea ca sediu al oficiului tricesimal, iar Timișul de Sus și Branul erau indicate ca sedii ale carantinei.

Luptele – dovedind o bună cunoaștere a istoriei militare a acestei regiuni sunt consemnate bătălii mai vechi și mai noi purtate aici între anii 1603 și 1789.

Activitățile economice – indicarea cu exactitate a unor activități economice, poate că este câștigul major al acestei hărți. Ele apar sub denumirea generică de „mori”, fără specificarea tipului de activitate, fiind prezente în următoarele locuri: Făgăraș, Apața, Cristian, Sânpetru, lângă Măgurele (în număr de trei), apoi pe râul Prahova, în zona Azuga. În schimb sunt indicate glăjăriile (Glass Hütten) la: Calnic, Bixad, La Strimba în zona Branului, în imediata apropiere a graniței și ultima în dreptul zonei Azuga.

Prin detaliile oferite, harta reprezentând colțul de sud-est al Transilvaniei se transformă într-un prețios document istoric.

Note:

1. Descoperită în urmă cu câțiva ani, cu ocazia unui inventar, harta nu a fost catalogată; ea a primit numărul de inventar: 19.785.

2. Hartă specială a Țării Bârsei sau a Districtului Brașov, din Transilvania, aflat la granița cu Țara Românească și a celorlalte provincii înconjurătoare, așa cum, în anul 1789 a fost îmbunătățită de Franz von Seethal, locotenent colonel și comandat al frontierei.

3. Accentul a fost pus pe localități și activități economice, deși toponimia este deosebit de interesantă.

4. Localitățile au fost identificate după: Otto Mittelstrass, *Historisch-Landeskundlicher, Atlas von Siebenbürgen, Ortsnahmenbuch*, Heidelberg, 1992.

An unknown map of the Țara Bârsei and the surroundings from the patrimony of the History Museum of Brașov (abstract)

A manuscript map, of big measures, improved by Franz von Seethal in 1798, gives a complet imagine of the south-east Transylvania.

This study, analyses this map from the point of view of the relief, hidrography, routes, fortifications, frontier activities, fights, economical activities and demographic situation.

At the end is added a table containing all the localities with their old and new name in Romanian, Hungarian and German languages.

Anexa:

Repsér Stuhl – Scaunul Rupea

<u>Special Karte...</u>	<u>Denumirea actuală</u>	<u>Felul localității</u>	<u>Nr. gospodării</u>
Draas (Daretz)	Drăuseni	sat	
Galatz	Galați	sat	
Galth	Ungra	sat	
Halmagy	Hălmeag	sat	
Katzendorf	Cața	sat	
Kyraly Halmag	Crihalma	sat	
Olah Tyukus	Ticușul Nou (Românesc)	sat	
Reps	Rupea	târg	
Sombor	Jimbor	sat	
Sona	Șona	sat	
Streitfort	Merceașa	sat	

Bardotzer Stuhl-Scaunul Brăduț-filială a Scaunului Udvarhely (Odorhei)

Bardotz	Brăduț	sat	62
K-Batzon	Bățanii Mici	sat	
N-Batzan	Bățanii Mari	sat	
Sepsi Batzan	Bățanii Mari	sat	
Biburtzfalva	Biborteni	sat	13
Fuelle	Filia	sat	53
Hermany	Herculian	sat	12
Olasztelek	Tălișoara	sat	18
Szaldobos	Saldoboș	sat	
Tellegd	Bățanii Mari	sat	
Vargyas	Vârghiș	sat	

Miklosvarer Stuhl-Scaunul Micloșoara – filială a Scaunului Trei Scaune (Haromszek)

Kozep Aita	Aita Medie	sat	53
Nagy Aita	Aita Mare	sat	62
Szaratz Aita	Aita Seacă	sat	
Baroth	Baraolt	sat	68
Bolon	Belin	sat	127
Kopetz	Căpeni-Chepeț	sat	32
Miklosvar	Micloșoara	sat	127

Haromszek-Scaunul Trei Scaune – filiala Sepsi

Angyalos	Angheluș	sat	
Arkos	Arcuș	sat	
Bikfalva	Bicfalău	sat	
Bikszad	Bicsad	sat	107
Bodok	Bodoc	sat	51
Al Doboly	Dobolii de Jos	sat	63
Eger Patak	Aninoasa	sat	
Fotosmartonos	Fotoș	sat	
Gidofalva	Ghidfalău	sat	

Illifalva	Ilienii	sat	83
Kalnok	Calnic	sat	40
Komolo	Comolău	sat	
Korespatak	Valea Crișului	sat	18
Malnas	Malnaș	sat	61
Olt Szeme	Olteni	sat	96
Sepsi St. Gyorgy	Sf. Gheorghe	târg	106
Sz. Kiraly	Sâncrai	sat	24
Szemerie	Simeria	sat	26
Zalan	Zălan	sat	14
Zoltan	Zoltan	sat	26

Ober Albenser Comitatus – Comitatul Albei Superioare

Agostonfalva	Augustin	sat	119
Arapatak	Arpătac-Araci	sat	142
Bik Falva	Bicfalău	sat	
Bodolo	Budila	sat	155
Bogat	Bogat	sat	
Boszau	Vama Buzăului	gosp. Risipite	
Dak	Dopca	sat	
Dobolo	Dobârlău	sat	50
Erost	Ariușd	sat	57
Heviz	Hoghiz	sat	
Hidegkut	Fântâna	sat	
Hidveg	Hăghig	sat	207
Kilien	Chilieni	sat	69
Kocos	Chichiș	sat	55
Komolo	Comolău	sat	48
Laborfalva	Lunca	sat	
Lisznyo	Lesnea	sat	
Luget	Arini	sat	112
Magyaros	Măgheruș	sat	130
Markos	Mărcuș	sat	
Matefalva	Marteiaș	sat	
Nyarospatak	Iarăș	sat	
Nyeny	Teliu	sat	15
A Rakos	Răcoșul de Jos	sat	125
F Rakos	Răcoșul de Sus	sat	
Rety	Reci	sat	
Szotyor	Coșeni	sat	118
Szt. Ivany	Sântion	sat	
Ormos	Ormeniș	sat	
Uzon	Ozun	sat	

Wallachische Graentze – Granița cu Țara Românească

Dragoslavile	Dragoslavele	sat	10
Petroschitza	Petroșița	sat	
Preb	Brebu	sat	
Rukur	Rucăr	sat	
Skit		cătun	
Szinay Kloster	Mănăstirea Sinaia	cătun	

Szlon	Slon	gosp. risipite
Teszillar	Teșila	sat
Treisten	Trăisteni	sat

Fagarascher District – Districtul Făgăraș

Butsum	Bucium	sat
Grid	Grid	sat
Herszeny	Hârseni	sat
Holbach	Holbav	sat
Illyen	Ilien	sat
A Komana	Comăna de Jos	sat
F Komana	Comăna de Sus	sat
Kutsulata	Cuciulata	sat
Lupson	Lupșa	sat
Mardyneny	Mărgineni	sat
Mundra	Mândra	sat
Ohaba	Ohaba	sat
Paro	Părău	sat
Persany	Perșani	sat
Pojana Morului	Poiana Mărului	sat
Reusor	Răușor	sat
Sarkany	Șercaia	sat
Scharkaicza	Șercăița	sat
A Schinka	Șinca Veche	sat
Neu Schinka	Șinca Nouă	sat
Thodoritza	Toderița	sat
Vad	Vad	sat
F Venicz	Veneția de Sus	sat
A Venicz	Veneția de Jos	sat

Burzenland-Kronstaedter District – Țara Bârsei- Districtul Brașovului

Alt Schanz	Șanțul Vechi	gosp. Risipite	
Apatza	Apața	sat	238
Batsfalu	Baciu	sat	269
Bienengaerten	Stupini	gosp. Risipite	
Brenndorf	Bod	sat	268
Csernatfalu	Cernat	sat	204
Dirste	Dârste	gosp. Risipite	
Heldsdorf-Hotveny	Hălchiu	sat	363
Honigsberg	Hărman	sat	343
w Hermany			
Hoszufalu	Satulung	sat	584
Kresbach	Crizbav	sat	247
KRONSTADT	BRAȘOV	oraș-fortificat+cetățuie	
Magura	Măgurele	gosp. risipite	
Marienburg	Feldioara	târg+cetate	372
Neudorf	Sat Nou	sat	184
Neustadt	Cristian	sat	447
w Cristian			
Nusbach-Magaros	Măieruș	sat	611
Petersberg-St. Peter	Sânpetru	sat	251

Predeal	Predeal	gosp. risipite	1/2 Tr.1/2 T.Rom.
Purkeretz	Purcăreni	sat	215
Rosenau	Râșnov	târg+cetate	681
Rothbach-Veresmarkt	Rotbav	sat	203
Szunyoszek	Dumbrăvița	sat	210
w Zinzara			
Tartlau	Prejmer	târg+cetate	641
w Prasmar			
Tatrang	Tărlungeni	sat	247
Ober Temos	Timișul de Sus	gosp.risipite+bis	carantină
Untere Temos	Timișul de Jos	of. Tricesimal	
Alt Tohan	Tohanul Vechi	sat	180
Neu Tohan	Tohanul Nou	sat	116
Turkos	Turkeș	sat	485
Vladein	Vlădeni	sat	238
Weidenbach	Ghimbav	sat	285
Wolkendorf	Vulcan	sat	224
Zaizon	Zizin	sat	84
Zernest	Zărnești	sat	484
Zeyden	Codlea	târg	738
w Cotle			

Între Zărnești și Bran apar următoarele denumiri pentru localități mici cu gospodării risipite

	Gura Bun		
	Hotlocului		
	Lupului		
	Mare		
	Mic		
	Tordor		
	Ungieni		
Torzburg	Bran	g. risp.+fort.+carant.	962

Zona Branului cuprinde următoarele denumiri pentru localități mici cu gosp. risipite.

Unter
 Csetezi
 Alt Csetezi + biserică
 Todtaruluy
 La Moyest – Moieciu de Jos
 Gemeni
 Gorgonia
 Albului
 Negya
 Mojest – Moieciu de Sus
 Valie Mojest
 La Saka
 La Fundata – Fundata
 La Schirna + bis. – Șirnea
 La Pestere + bis. – Peștera
 La Simon – Șimon

